

„БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ВСІХ“ ч. 3.

КОНАН ДОЙЛЬ

Захований клейнод.

З пригод Шерльока Хольмса.

Львів, 1924.
З друкарні Ставропігійського Інституту.

Віг видавництва.

Сучасні умовини українського грошевого і книжкового ринку не дають змоги провадити видавництва на широку скалю. Видати кілько-аркушеву книжку тепер дуже тяжко, та й купити її, з огляду на загальне зубожіння, не легко. Тому видавництво „Бібліотека для всіх“ поставило собі за ціль випускати невеличкі книжочки по такій приступній ціні як 30 сотиків.

Видавництво намітило цілу серію подібних книжочок з творів переважно закордонних письменників.

Першим хочемо видати твори англійського письменника Конан Дойля, що здобув собі світову славу пригодами Шерльока Хольмса. Нема інтелігентної людини, що не перечитала сих його оповідань

Такі солідні видавництва як Гебетнер і Вольф, Маркс і Ситін давно вже зазнайомили московську і польську людність з Конан Дойлем і головним його персонажем Шерльоком Хольмсом.

В своїх творах Конан Дойль вкладає в уста Хольмсу залізну логіку і дедуктивний метод, яким той блискуче опанував, а се в читачах розвиває фантазію і разом з тим спостережливість і звичку до стислого і логічного думання. Шерлок Хольмс завше стоїть на сторожі правди і допомагає покривдженому. У випадках, де він з'являється, завше перемагає мораль і зло буває покаране.

І не дурно сей письменник, нарівні з Гербертом Уельсом, користав з симпатії англійського короля-джентельмена Едуарда VII.

Захований клейнод.

На другий день Різдвяних свят я пішов до свого приятеля Шерльока Хольмса, щоб побажати йому веселих свят і перепросити за опізнання мого привітання, що виникло з причин родинних.

Я знайшов його лежачим на канапі, завиненим в пурпуровий шляфрок, серед цілого стосу часописей. Біля канапи стояв деревляний фотель, на його поручах висів якийсь старий, дуже знищений, огидний капелюх з твердого фільту, вже заламаний в кількох місцях і непридатний до ужитку. Побільшуюче шкло і маленький пінцет, що лежали на сьому фотелю, вказували ясно, що Хольмс провадив над сим капелюхом якісь докладні оглядини.

— Ти зайнятий?—спитався. Може я перешкоджатиму?

— Зовсім ні. Мені навіть буде дуже приємно поговорити зі знайомою людиною з приводу ось цих оглядин. Предмет їх є дуже звичайний,—казав він далі, показуючи на капелюх пальцем,—але подробиці є дуже цікаві і навіть повчаючі.

Я сів перед комином і почав гріти свої змерзлі руки. На дворі був несамовитий мороз і всі вікна покрилися грубою верствою інею.

— Напевно, — сказав я, — за сим предметом, що має такий звичайний вигляд, криється історія надзвичайного злочину і ти працюєш, щоб відшукати шлях до його відкриття.

— Ні, ні! немає тут жадного злочину, — розсміявся Хольмс. — Се є один з тих дрібних, однак цікавих випадків, що трапляються і траплятися мусять в місті, де кілька мільонів людей крутиться в тісноті пари квадратних миль. В таких складних і заплутаних відносинах часто трапляються загадки, що не мають нічого спільного зі злочином, проте однак підносять зацікавлення. Не перший раз зустрічаюсь з такими загадками і думаю, що сей капелюх можна зарахувати до категорії таких невинних випадків.

— Ти пам'ятаєш посланця Петерсона?

— Добре його знаю.

— Ся здобич належить властиво йому.

— Сей капелюх?

— Він його знайшов. Власник досі лишається незнаним. Отже пропну тебе не дивитися на сей капелюх як на кавалок брудного ф'яльцу, а як на пробу нашої спритности у відгадуванні невідомих речей. Але передовсім послухай, як відбулась ціла справа. Сей канелюх з'явився привітати нас ранком на перший день Різдва, в товаристві знаменитої грубенської гуски, яка правдоподібно печеться тепер в кухні Петерсона. Се було так: біля четвертої години ранком, на перший день Різдва, ішов собі Петерсон (як тобі відомо, се дуже порядний хлопець) до дому, по невеличкій забаві з товаришами. На Кортенгем — зауважив

при непевному світлі газового ліхтаря, чоловіка, що ішов перед ним трохи хитаючися і ніс на рамені білу забиту гуску. Сей чоловік, на розі Гродж-Стріт, вступив у суперечку з громадкою вуличників. Один з них скинув йому капелюх з голови. У відповідь на се незнайомий підніс палицю, бажаючи вдарити напасника, але трапив у шибу якогось великого гарного sklepu і, натурально, вибив її. Петерсон приспішив крок, щоб прийти йому з допомогою. Незнайомий очевидно перелякався наслідків своєї незграбности і взявши, напевно, Петерсона за поліціянта, яко мога скоріше втік, лишаючи на полю битви сей капелюх і ту грубеньку гуску, що підчас бійки впала на землю. Він зник в темряві вузенських заулків, таксамо як і вуличники. Петерсон опинився переможцем і забрав трофеї, що там лежали, себто капелюх і гуску.

— Але напевно віддав гуску її власникові?

— В сьому то й є ціла загадка! Правда, що до лівої ноги гуски була привязана картка з написом „для пана Генриха Бекера“, а на підшівці капелюха є тіж самі букви Г. Б., але, бачиш, в Лондоні є з пару тисяч Бекерів, а Генрихів Бекерів принаймні кількасот. Тому не так легко вишукати між ними правного власника гуски!

— Що ж зробив Петерсон?

— Віддав мені свою здобич — гуску й капелюх, знаючи що я цікавлюся такими справами. Гуску я сховав до нинішнього ранка, але, коли зауважив, що не зважаючи на великий мороз, вже час її спекти, віддав її Петерсонові з пора-

дою зробити се як найскорше. Отже він забрав гуску, щоб вона справдила своє призначення на цьому світі, а мені лишив капелюх того незнайомого, що згубив свою святошну печеню.

— А він не оголосив в часописях про свою згубу?

— Ні.

— Якже ти знайдешь підстави для ствердження його особи?

— Шляхом дедукції, витягаючи поступово висновки.

— З цього капелюха?

— Очевидно!

— Ні, ти жартуєш. Які висновки можна витягнути з кавалку старого брудного фільцу?

— Ось маєш побільшуюче скло. Ти ж знаєш, як я берусь до справи. Подивись сам, які висновки можна витягнути з цього капелюха про його власника?

Я взяв капелюх і почав обертати його в руках, не знаючи властиво з чого зачати. Капелюх був самий звичайний, чорний, твердий, що вже давно стратив сальоновий фасон.

Підшивка була з червоного шовку, але також давно стратила свій первісний кольор. Назвиска фабриканта і фабричної марки вже не можливо було роздивитися, але натомість, як то вже казав Хольмс, виразно було видко букви Г. Б., написані атраментом. З боку була дірка для гумки, але сама гумка вже давно не існувала. Зрештою капелюх був цілий брудний, покритий порохом і поплямлений в багатьох місцях.

Видко було також, що спочатку хтось дбав зашмаровувати сі плями чорним атраментом.

— Не можу тут ані до чого додивитися! — сказав я, — віддаючи капелюха приятелеві.

— Однак тут можна багато чого побачити і ти, Ватсоне, не вмієш робити висновки з того, що бачиш. Забираєшся до справи в дуже не-вправний спосіб.

— Тоді скажи мені, чого ти додивився в сьому капелюсі!

— Правду сказати, він дає значно менш матеріалу, ніж повинен дати такий капелюх, але в кожному разі, на підставі оглядин можна ствердити кілька безсумнівних подробиць і ще кілька правдоподібних припущень. Видко, наприклад, з першого погляду, що власник капелюха має міцно розвинений мізок, таксамо як і те, що на протязі останніх трьох літ знаходився в добрих матеріяльних умовах, хоч тепер наступили для нього дні нужди. Колись дбав він за свою зовнішність, тепер значно опустився; се вже означає певний моральний упадок, що взяте разом з його лихими матеріяльними обставинами, вказує на присутність якогось злого впливу, або шкідливої звички, як наприклад п'яцтва. Може в сьому полягає причина, що його жінка вже не дбає за нього.

— Що ти там вигадуєш!

— Мимо того заховав він певну самопошану, казав далі Хольмс, — є се людина, що багато працює сидячи, мало виходить, не є призвичаний до великого руху, середнього віку, має сиве во-

лося, яке мастить помадою. Сі подробиці можна витягнути з докладних оглядин капелюха. Разом з тим роблю додаткове припущення, що в домі, де він мешкає, не запроваджене газове освітлення.

— Але певно говорши се все, жартуючі зі мною!

— Зовсім не жартую! Хиба ж ти ще не спостеріг, через які дані я прийшов до сих висновків?

— Напевно я дуже обмежений, але мушу визнати, що не управляюся за тобою. Як же прийшов ти до висновку, що сей чоловік має міцно розвинений мізок?

Замість відповіді Хольмс убрав капелюха на голову.

Вліз йому так глибоко, що аж уперся на ніс.

— Дуже просто! Людина, що має таку велику чашку, мусить також мати виняткові здібности.

— А погіршення його матеріяльних справ?

— Капелюх сей куплений перед трьома роками. Тоді були в моді пласкі, трохи загнуті криси. Се є капелюх найкращого ґатунку. Подивись на сю шовкову стяжку й коштовну підшивку. Якщо сей чоловік мав за що купити перед трьома роками такий дорогий капелюх і від того часу не міг набути нового, очевидно його справи погіршилися.

— Все се видається мені досить правдоподібним, але з чого витягаєш, що перед тим

дбав за себе, а тепер заведбав себе і підупав морально?

Хольмс усміхнувся.

— Ось доказ його попередньої дбалості, — сказав він, — показуючи пальцем на маленьке коло від шнурка до капелюха. В крамниці додають сього рода забезпечення тільки на окреме жадання і особа, що хоче в такий спосіб забезпечити свій капелюх від вітру, виявляє до певної міри свою дбалість. Далі бачу, що коли гумовий шнурок урвався сей чоловік не подбав о'новий, що своєю чергою є доказом загального упадку. Лишилось у нього, однак, певне почуття гідності, бо бажав укрити плями на капелюсі, затираючи їх атраментом.

— Твої міркування слухні.

— Ще я додаю, що він є в середньому віці, має сивіюче недавно підстрижене волосся і що він уживає помаду. Можеш сього переконатися таксамо, як я се зробив, себто уважно оглядаючи підшивку. Під лупою виразно видно велику кількість дрібного волосся, зліпленого по кілька разів і пахнучого помадою. Порох на капелюсі, як то легко переконатися, не є вуличним пісковим порошком, лиш м'який бронзований кімнатний порошок; се свідчить що капелюх довгий час висів у домі. Нарешті сліди поту всередині вказують, що власник капелюха не був при звичайній до руху і легко упрівав.

— Ти ще зауважив, що жінка вже не кохав його так, як колись.

— Бо сей капелюх не був чищений щіткою

вже кілька тижнів. Любий, Ватсоне, коли жінка дозволить тобі вийти з дому в нечищеному капелюсі, то побачивши се, я пічну сумніватися, чи ще тебе кохає.

— Але сей чоловік може бути нежоватим!

Ні, він ніс гуску, щоб піддобрити свою жінку й схилити її до згоди. Пригадай собі картку, завішану на нозі гуски.

— Ти знайшов на все відповідь, але скажи в який до лиха спосіб, ти міг через сей капелюх пізнати, що в помешканню сього чоловіка нема газу?

— Одна або дві краплі від свічки можуть бути випадковими, але коли їх знаходиться на капелюсі цілих п'ять, се є доводом, що власник його уживає сього рода освітлення і що в ночі повертає до дому темними сходами, тримаючи в одній руці капелюх, а в другій запалену лойову свічку. Чи сього тобі досить?

— Все се здається мені дуже дотепним, — сказав я сміючися, але зважаючи на те, що тут нема злочину й ходить тільки о згубу гуски, думаю, що даремно турбуючися.

Хольмс відчинив уста для відповіді, коли нагло двері відкрилися і на порозі з'явився післанець Петерсон. Обличчя мав червоне й дуже схвильоване.

— Гуска, пане Хольмсе! Гуска! вибелькотав з зусиллям.

— О що власне ходить? Чи вона воскресла й вилетіла через вікно у кухні?

Хольмс змінив місце на каналі, щоб краще спостерігати обличчя гостя.

— Дивіться, пане! Ось що знайшла моя жінка в плунці гуски.

Він витягнув руку, щоб показати мені блакитний камінь величини гороха. Коштовний клейнод був такий ясний і промінчастий що в темному заглибленню долоні сяв як електрична іскра.

Хольмс звернувся до Петерсона.

— О, сказав він, ти Петерсоне, знайшов справжній скарб. Напевно знавш, що се за камінь?

— Є се діамант. Дорогий камінь. Ріже скло, як тісто!

— Не в тому річ, що се дорогий камінь. — Є се найдорощий камінь!

Може се блакитний карбункул графіні Морцар? спитав я.

Напевно. Знаю його вигляд і розмір з оголошення, яке щоденно друкує Таймс*. Се є одинока по вартости річ! Тисяча фунтів нагороди обіцяних за його віднайдення, складають може двайцятую частину його вартости.

— Тисяча фунтів! Великий Боже! Петерсон упав у фотель і дивився на нас ошалілими очами.

— Так, се є розмір обіцяної нагороди, — сказав Хольмс. — Думаю, що в звязку з камнем стоїть якась романтична пригода і що графіня Морцар погодилася б віддати половину свого маєтку за нього.

— Здається, сей клейнод був украдений в готелю „Космополітен“?

— Так, 22 грудня, п'ять день тому. Підозріння пало на бляхаря Джона Горнера, якого обвинувачено в крадіжці камня з касети графині. Всі обставини свідчили проти нього і справу віддано до суду. Здається, маю тут судове справоздання.

Почав шукати по часописах і нарешті знайшов потрібний артикул.

Він був такого змісту:

„Крадіж клейноду в готелі „Космополітен“. Джона Горнера, двадцяти шести літ, обвинється в тому, що 22 б. м. украв з касети графині Морцар коштовний клейнод, відомий під назвою „блакитний карбуанкул“. Джеймс Ридер, готельовий адміністратор посвідчив, що в день крадіжжі впровадив Горнера до убиральні графині, де Горнер мав направили зламані ґрати у комина. Кілька часу він побув у кімнаті разом з Горнером але пізніше його покликали. Коли Ридер повернув, Горнера вже не було. Зараз же спостеріг, що мале бюро було зламане, а невеличка сапьянова касетка, в якій, графиня, як він пізніше довідався, звичайно ховала свої клейноди — порожня. Ридер зараз же счинив алярм і того ж вечера Горнера було заарештовано. Камня, однак, не знайшли ані при ньому, ані в його помешканню.

Катерина Кюсек, покоївка графині, зізнала, що почула крик Ридера коли той зауважив крадіж і що коли вбігла до кімнати, знайшла там

все так, як казав Ридер. Поліційний інспектор Бредстріт зізнав, що під час арештування Горнер боронився, як скажений і весь час кричав, що є невинний. Тому що вже не першого разу піймано Горнера на крадіжці, цілу справу негайно віддано під суд присяглих.

Підчас процесу Горнер стало виявляв надзвичайне піднесення, а коли було оголошено постанову суду, зомлів і його треба було винести зі салі*.

— Ось все, що пишуть часописи про сю справу, — сказав задумано Шерльок. Нашим завданням є знайти шлях від зламаної касети до шлунка гуски, загубленої на дорозі до Тотенгем Корт. Тепер ти бачиш, Ватсоне, що все набирає поважнішого вигляду і стає менш невинним.

— Ось камінь; його знайдено в гусці, а гуска належить панові Генрикові Бекеру, чоловікові зі знищеним камелюхом, над огляданням якого я так довго нудився. Тепер належиться нам зайнятися вишукуванням сього добродія і з'ясувати, яку роль відігравав він в сій таємничій історії. Для сього спочатку уживемо найзвичайнішого засобу, себго дамо відповідне оголошення в вечірніх часописах. Якщо він не удасться нам, уживемо иншої методи.

— Якже зредагуєш се оголошення?

— Дай мені олівець і сей клаптик паперу. Буде так:

„На розі вулиці Гролж знайдено гуску і чорний фільцовий камелюх. Пан Генрих Бекер може

їх відібрати о годині шестій і пів вечера при вул. Бекер Стріт № 221-а“.

Ясно і стисло! Правда?

— Так, але він може сього не перечитати.

— Напевно він буде уважно переглядати часописи, бо для незаможньої людини се є велика страта. Очевидно його так вразило розбиття шиби, що побачивши Петерсона, він почав утікати; тепер одвак, мусить дуже жалкувати, що, перелякавшись, упустив гуску. Я також свідомо зазначив його назвиско, бо кождий його знайомий, перечитавши се оголошення, перекаже йому. Петерсоне, іди швидче до бюро оголошень і вмісти се у вечірніх часописах.

— В яких саме?

— В Гльоб, Стер, Пель Мель, Ст. Джемс, Івнінг Нюс, Стендерт, Ехо та в усіх, що тільки прийдуть тобі до голови.

— Добре, пане, а той камінь?

— Ах так! Я його сховаю. Дякую. Ще одне! Повертаючи, купиш гуску і принесеш сюди. Мусимож віддати власникові иншу гуску, замість тої, яку зість твоя родина.

Коли Петерсон вийшов, Хольмс взяв камінь і почав уважно розглядати його при світлі.

— Чудесний екземпляр, сказав. Дивись як блискотить! В ньому й є справжнє огнище злочину! Тепер сховаю камінь до панцирної касети і напишу графіні, що її камінь в моїх руках.

— Думаєш, що Горнер невинний?

— Сього не знаю.

— А чи думаєш, що Генрих Бекер має зв'язок з сією справою?

— Уважаю його за цілком невинного. Він ані на хвилину не припускав, яку ціну має його гуска, ціну о багато більшу ніж колиб була уся зі щирого золота! Я докажу се тобі дуже просто, коли дістанемо відповідь на наше оголошення.

— А перед тим нічого не заміряєш робити?

— Нічого!

— В такім разі я піду зараз до своїх пацієнтів і поверну о годині, яку ти призначив в оголошенню, бо хочу побачити, як зясується ся заплутана справа.

— Буду радий тебе знову побачити. Обідаю о сімій годині, здається буде печений фазан!

Я трохи спізнився і вже було пів на сему, коли я знов опинився на вулиці Бекер. Коли я підійшов, то побачив коло дверей, при світлі ліхтаря, досить високого чоловіка, убраного в шкоцьку шапочку і плащ, застебнутий по під самою шиєю. Він стояв і чекав. Двері відчинилися і ми увійшли обидва разом до покою Хольмса, який зараз же піднісся з фотелю і ввічливо привітав гостя.

— Очевидно пан Генрих Бекер, — казав він лагідно й весело. Прошу сідати коло комину! Дуже зимно, а ви не досить тепло убрані. А, Ватсоне, приходиш в саму пору. Чи се ваш капелюх, пане Бекер?

— Так, мій.

Се був високий, кремезний чоловік, з великою головою і розумним обличчям, зі щипчастою,

сивіючою борідкою. Його трохи червоний ніс і щокі, а також тремтять руки, стверджували підозріння Хольмса. Говорив повільно і з трудом, але вживав добірних виразів, що доводило в ньому освіченого чоловіка, але знищеного недолею.

— Ми тримали ваші речі кілька днів, очікуючи оголошення в часописях, що подасть нам вашу адресу. Не розумію, чому ви не звернулися до цього способу.

Наш гість усміхнувся трохи соромливо.

— Мушу дуже ощаджувати, сказав він. Тим більше, що я був переконаний, що вуличники забрали з собою і гуску й капелюх. Не бажалося мені видавати гроші на справу, яка могла не дати наслідків.

— Слушно! А що до гуски, то ми мусіли її зісти.

— Зісти!

Бекер так схвилювався, що навіть піднісся з крісла.

— Так! Бо в противному випадку, нині вже ні на що не придаласяб; мені здається, що друга гуска, яка лежить там на креденсі і в таксамо тяжка і свіжа, як попередня, цілковито заступить вам загублену.

— О так, так,—радісно відповів Бекер і зітхнув з полегшенням.

— У нас ще лишилися додатки до першої гуски, якто пірря, лаби, голова та инше, якби ви бажали...

Бекер щиро розсміявся,

— Ні, пане, думаю, що з мене досить буде сеї гарної гуски там на креденсі.

Хольмс кинув на мене оком і непомітно знизив плечима.

— Ось ваші капелюх і птах. Але може ви скажете мені де купили гуску. Я дуже люблю дріб, а ваша гуска була знаменито відгодована.

— Охоче,—відповів Бекер, який тимчасом встав і тримав свою здобич під пахою. Я і кілька моїх знайомих є сталими гістьми харчівні під Альфою, біля Музею. Наш добрий господар Уайндігет постановив, що кождий з нас за скромну оплату в кілька пенсів тижнево, дістане гуску

на Різдво. Я платив акуратно свої внески, а решту ви знаєте. Дуже вдячний вам за поворот капелюха, бо моя шкоцька шапочка не відповідає ані мійому віку, ані становищу.

І уклонившись кожному з нас окремо, він віддалився з кумедною самопошаною

— Ось тобі, Ватсоне, Генрих Бекер своєю особою, — сказав Хольмс, коли двері зачинилися за нашим гостем. Можна напевно сказати, що він нічого не підозрює. Ти, певно, голодний, Ватсоне?

— Не дуже.

— В такому разі пропоную відкласти обід і йти свіжим слідом.

— Охоче.

Ніч була зимна. Отже ми убрали теплі плащі і за чверть години дійшли до невеличкої харчівні Альфа на розі вулиці Блумсбері.

Увійшовши, Хольмс замовив у рудобородого господаря дві склянки пива.

— Напевно, сказав він йому, ваше пиво таксамо добре, як і ваші гуски.

— Мої гуски?

— Так. Півгодини тому я розмовляв з паном Генрихом Бекером і він говорив мені про ваших гусок.

— А, тепер розумію! Але се не були мої гуски.

— Так? А чиїж?

— Я купив два десятки у купця з Ковен Герден.

— Ага! Я знаю кількох купців з тої ділянки. У кого ж саме?

— Називається Брекінрідж.

— Якраз його не знаю. Сю за ваше здоров'я. Добраніч! Всього кращого!

— А тепер до того Брекінріджа, тягнув далі Хольмс, запинаючи плащ, бо дув зимний вітер.— Бачиш, Ватсоне, що пригода з дурною гускою може нас допровадити до увільнення людини, якій загрожує сім літ тяжкої вязниці. Мусимо довести його невинність.

Лябіринтом вузьких вулиць ми дійшли нарешті до Ковен Гердену і на одній з більших купецьких буд побачили назвиско Брекінрідж. Власник крамниці мав розумне обличчя з довгими фаворитами і виглядав на бувшого кавалериста. Коли ми підходили, замикав саме свою буду за помічю хлопця

— Добрий вечір, сказав Хольмс. Ніч дуже зимна!

Купець притакнув головою і почав уважно приглядатися мійому товаришеві.

— Бачу, що пан продав усіх своїх гусок, тягнув далі Хольмс, дивлячися на порожній мармуровий стіл.

— Коли хочете, можете завтра дістати у мене аж 500 штук!

— Мені не о се ходить.

— Якщо потрібуєте пару штук зараз, то маю їх там у схованці, де палиться газ.

— Мені казали про вас ..

— Хто саме?

— Власник харчівні під Альфою.

— Так, так! Я продав йому щось зі двадцятки.

— Були се дуже добрі гуски. Де ви купуєте їх?

На моє превелике здивовання се питання викликало в купцеві вибух гніву.

— Кажіть — закричав роздратовано і підперся руками в боки — кажіть про що вам ходить, без жадних викрутів!

— Та я на річ! Хочу знати, хто продав вам тих гусей, яких від вас купив господар з під Альфи.

— Сього вам не скажу!

— Та мені не дуже про се ходить! Одного тільки не розумію, чому ви дратуєтеся з приводу такої дрібниці.

— Дратуюся! Ви би також дратувалися, колиб вам так дурили голову, як мені. Я заплатив добрі гроші за добрий товар і думав, що на сьому кінець! Та де там! Кождий приходить і питає: де гуси? Кому ви продали їх? Що коштує гуска? Людність так зацікавилася сими гусками, ніби нема інших на світі!

— Але я не належу до тих людей, які розпитують без причини, спокійно відповів Хольмс, Коли не хочете балакати про се, ваша справа і я не буду тоді закладатися. Однак уважаючи себе знавцем дробу, я заклався на п'ять шилінгів і твердитиму, що гуска, яку я їв на Різдво, вигодована на селі.

— В таким разі ви програли свої п'ять шилінгів, бо се був мійський товар!

— Та не може бути!

— А я вам кажу, що так!

— Не вірю!

— То ви думаєте, що краще за мене знаєтеся на дробу, хоч сією торгівлею займаюся з дитинства? Кажу ж вам, що гуси, що я їх продав до харчівні під Альфою, походять з міста.

— Ніколи не погоджуся з тим!

— Так бажаєте закладатися?

— Се значилоб видерти гроші з вашої кишені, остільки я певний, що маю рацію. Проте закладаюся на цілий фунт стерлінгів, щоб відзвичаїти вас від упертости.

Купець задоволено зареготав.

— Білі, крикнув він, принеси книги. Хлопчик привів дві книги — одну малу й тонку, другу — велику з палятуркою і поклав на бюрку під газовою лампою.

— Дивіться ви, упертий пане, — сказав купець, бачите сю книжочку?

— Так.

— Тут вміщені особи, які купують гусей. Бачите? Далі, на сії сторінці — мої постачателі з села і побіч зазначені числа рахунків з ними, що записуються у великій книзі. А тепер подивіться сю другу сторінку, писану червоним атраментом! То список постачателів міських. Бачите третє назвиско, перечитайте його голосно.

— Містрис Окшот, 177, Брікстіон-Род. 249, перечитав Хольмс.

— А тепер перевірте в великій книзі.

Хольмс знайшов указану сторінку.

— Маємо тут знов: Містрис Окшот, 177, Брікстон-Род — постачав дріб і яйця.

— Коли останній раз постачала товар?

— 22 грудня. Двайцять чотири гуски за сім шилінгів і шість пенсів.

— Так! Маєте се чорним по білому. А під сим?

— Продано містеру Уайндігету власнику харчівні під Альфою за дванайцять шилінгів.

— Ну, що тепер скажете?

Хольмс надав собі дуже пригноблений вираз. Виняв гроші з кишені і кинувши їх на мрамуровий стіл, відійшов з виглядом людини, що не тямить себе з розпуки. Коли ми трохи віддалилися, він спинився і довго сміявся тихенько, з цілого серця, як він се робив у подібних випадках.

— Ватсоне, — казав він мені, — коли зустрінеш чоловіка з ось такими самими фаворитами й такою кратчастою хусткою в кишені, будь певний, що витягнеш від нього все, що тільки потребуєш за помічу закладу. Здається мені, що вже зближаємося до кінця наших пошукувань. Зі слів сього похмурого купця видно, що ще інші люде цікавляться нашою справою і я хотів би...

Тут його перервав голосний крик, що виходив зі склепу Бреківріджа. Купець був у дверях і грозив п'ястуками якомусь молодому невисокому чоловікові, що стояв перед ним, освітлений жовтавим світлом лампи, з перераженим обличчям.

— Мені вже досить, кричав він, тебе й твоїх гусей! Іди до чорту! Коли не перестанеш мені докучати, випущу на тебе псів! Але про що тобі ходить?

— Одна з тих гусок була мовою власністю, простогнав молодий чоловік.

— То іди до містрис Окшот.

— Вона надсилає мене до вас.

— Ну, тоді звертайся до кого хочеш, а мені дай спокій. Досить вже маю сього. А ну! Геть звідси! Тут Брекінрідж підніс п'ястук і нещасливий відскочив у темряву.

— Га-га! прошепотів Хольмс, може обійдемося без візиту до Брікстон-Роду, ходім, побачимо, що дасться витягнути з сього хлопця.

Протиснувшись швиденько через натовп людей на хідниках, ми побігли за хлопцем і незабаром Хольмс спинив його, поклавши йому руку на рамя. Заскочений він звернув до нас смертельно бліде з переляку обличчя.

— Що? Хто ви? Чого вам треба? почав казати непевним голосом.

— Вибачте, — ласкаво звернувся до нього Хольмс, — але я випадково чув вашу розмову з купцем про гусей і думаю, що зможу стати вам у пригоді.

— Ви? Хто ж ви і як можете знати, про що тут ходить?

Називаюся Шерльок Хольмс. Моїм фахом є знати все, чого інші не знають.

— Алеж тут ви нічого не знаєте...

— Противно, все знаю. Ви хочете довіда-

тися що сталося з кількома гусями, яких пані Окшот продала купцеві Брекінріджу, сей перепродав панові Уайндігету, а той знов своїм сталим гостям між ними панові Генриху Бекеру.

— О, бачу, що ви є тим чоловіком, якого я потрібую, крикнув низенький чоловічок, гирячково потрясаючи руками. Ви навіть не уявляєте собі, як мене обходить ся справа!

Хольмс закликав фіякра.

— В таких разі нам буде краще розмовляти в затишній кімнаті, а не на сьому зимному вітрі. Але прошу сказати, з ким маємо приємність говорити!

Незнайомий завагався.

— Називаюся, — сказав нарешті — Диксон Робертсон.

— Ні, прошу сказати правдиве назвиско приступати до справи з фальшованим назвиском, се не приносить щастя.

Хлопець міцно зчервонів.

— Добре! Моє справжнє назвиско є Джемс Ридер.

— Чудесно! Ви є швайцаром в готелю „Космополітен“. Прошу, сідати до фіякра. Незабаром скажу вам все, що потребуєте.

Малий панок став і поглядав то на одного, то на другого з нас, напів трівожно, напів вичікуюче ніби не знав чого має від нас сподіватися, чи щастя чи катастрофи. Нарешті всів до фіякра і півгодини пізніше ми всі знаходилися в помешканню мого приятеля.

— Ось ми у себе, сказав весело Хольмс, входячи до свого покою. Як се, добре, що запалено в комині! Здається ви змерзли, пане Ридер. Сідайте прошу до цього фотелю. Тимчасом я уберу, з вашого дозволу, пантофлі, а потім ми займемося вашою справою. Отже ви бажаєте знати, що сталося з гусями?

— Так пане!

— Або скоріше, вам ходить тільки про одну гуску, білу з чорною смужкою на хвості.

Ридер затремтів.

— О пане, закричав він, невже ви зможете мені сказати, що з нею?

— Маю її тут.

— Тут?!

— Так. Дійсно, се є дуже незвичайна гуска і не дивно, що ви нею так цікавитеся. По смерті вона знесла найгарніше в світі блакитне яйце, Маю його в своїй збірці.

Наш гість захитався і скопився за ріг коминна.

Хольмс відчинив касету і виїняв звідти блакитний карбункул, що сяв як зірка холодним і ясним промінням.

Ридер стояв збентежений, не відаючи, чи має признаватися до камня, як до своєї власности, або зріктися його.

— Досить сієї комедії, Ридере, — спокійно вимовив Хольмс. Заспокойтеся, бо ще впадете до комину. Допоможи йому сісти, Ватсоне. Він ще не остільки зіпсований, щоб з зимною крівлею

вчиняти злочин. Дай йому кілька крапель горілки, се його зігрів.

Добре! тепер вже став подібними до чоловіка.

Ридер дійсно мало що не зомлів, але горілка повернула його до притомности. Сів і дивився на Хольмса божевільним поглядом.

— Мені відома ціла справа, сказав мій приятель. До того, що знаю прийдеться небагато додати. Проте прошу вас щиро оповісти мені всю правду, щоб перевірити мої досліді. Чи вам було відомо про сей блакитний камінь — власність графині Морцар?

— Катерина Кюзек оповіла мені за нього, відповів Ридер захриплим голосом.

— Покоївка графині? І ви не могли противитися спокусі розбогатіти за одним разом. Але виконуючи свій замір ви не були дуже сумлінні що до самого способу. Знаючи, що той Горнер вже був одного разу замішаний до подібної справи, ви скерували підозріння на нього. Разом зі своєю спільницею Кюзек ви зіпсували щось в покою графині, щоб мати змогу підіслати свого чоловіка. Колиж він потім віддалився, ви забрали камінь, счинили аларм і казали заарештувати Горнера. Отже... ви б...

Нагло Ридер кинувся на коліна перед моїм приятелем.

— На милість Бога, заблагав, пожалкуйте мене! Подумайте про моїх батьків! Я ще ніколи не зробив нічого злого. Присягаюся на Святу

Євангелію. Благаю вас, не віддавайте мене до суду! Не чиніть сього!

— Сідайте!—сказав суворо Хольмс. - Тепер ви принизно просите й благаєте! А разом з тим навіть не подумали про того бідолаху Горнера, що засів на лаві винимих за вчинок, якого не допустився.

— Утечу,—пане Хольмсе, покину сей край і тоді обвиновання проти нього паде само собою.

— Гм! Поговоримо ще за се. А тепер прошу оповісти мені як все сталося. В який спосіб гуска проковтнула камінь, а потім опинилася на ринку? Говоріть правду. Се для вас єдиний ратунок!

Ридер змочив язиком сухі губи.

— Оповім вам все, як було, почав він. Коли Горнера заарештували, я уважав за краще позбавитися на деякий час камня, бо не знав, коли саме поліція переведе в мене трус.

Не найшовши в цілому готелю певного місця, я вийшов удаваючи ніби дістав доручення від одного з гостей і пішов до моєї сестри. Вона одружилася з певним Окшотом і мешкає у Брікстон Род, де відгодовує гусей на продаж. Сестра спитала чому я такий блідий і я їй відповів, що на мені дуже відбилася крадіж в готелю. Потім я пішов на подвір'я перед домом і, курючи люльку, не знав з чого почати.

Колись я мав приятеля, який називався Мендски. Йому не повелося в життю і він тільки що вийшов з в'язниці. Певного дня, я його випадково спіткав і ми з ним говорили за різні

зłodійськи штучки. Я міг сміливо йому довіритися, бо мав його в руках, знаючи за ним багато чого. Тому я постановив розшукати його і порадитися як найкраще продати клейнод.

Але як дістатися до нього, не наражаючися на небезпеку? Вже я й так змордувався страхом, заки дійшов до сестри. Камінь знаходився у мене в кишені камізельки. Роздумуючи про се, я стояв опертий о мур і дивився на гусей, що кружляли по подвір'ю.

Нагло до голови прийшов мені спосіб, яким я міг забезпечити себе від найхитрішого детектива.

Якраз перед двома тижнями моя сестра обіцяла подарувати мені на Різдво одну з найкращих гусок і я добре знав, що вона кожної хвили дотримає своє слово. Я постановив тепер забрати свою гуску, заховати в її шлунці дорогоцінний камінь і в такий спосіб перенести його з собою до Кільберна.

На дворі стояла невеличка попа.

До неї я загнав гарну товсту гуску зі смугою на хвості. Схопивши її, я відчинив дзюб і впихнув камінь, яко мога далі в її горло. Вона проковтнула його і я почув під рукою як він постувається все нище. При сії операції гуска так кричала, що сестра вийшла подивитися що сталося. В хвили, коли я хотів їй відповісти, птах видерся у мене з рук і полегів до своїх товаришів.

— Що ти тут виробляєшь з гусями Джеймсе? спитала сестра.

— Ти обіцяла мені одну з твоїх гусок на свята. Хочу обрати собі найтовстішу.

— О, ми вже обрали для тебе гуску і вона називається „печенею Джемса“! Бачиш, се та велика, біла. Всіх гусок 26, одна для тебе, одна для нас, а решта — на продаж.

— Дякую тобі, Меджі, відповів я, але коли тобі однаково, дозволь мені взяти якраз ту, що я зараз мав у руках.

— Та перша важить принаймні на три фунти більше. Ми відгодували її спеціально для тебе.

— Нічого! Може ти дозволиш мені взяти гуску зараз з собою?

— Як хочеш, мій коханий, відповіла вона незадоволено. Яку-ж ти обрав собі?

— Ту білу, зі смужкою на хвості, ось там в середині громадки.

— Добре! Кажи її піймати і забирай.

Так я й зробив, пане Хольмсе і забрав гуску до Кільберну. Я оповів цілу пригоду своєму приятелеві і він реготався страшенно. Опісля взяли ми ніж і зарізали птаха. Я думав, що упаду трупом коли ми переконалися, що камня немає в шлунці гуски. Зараз же я зрозумів, що зайшла помилка і побіг негайно до сестри. Одразу кинувся я до курника, але жадної гуски вже не було.

Де ж поділися твої гуски? закричав я сестрі.

— Тільки що забрав їх купець.

— Який?

— Брекінрідж з Ковен Гарден.

— А чи була між ними друга біла з чорною смужкою?

— Так. Я навіть не могла ніколи їх відрізнити.

— Тепер я зрозумів усе і погнав що духу до того купця Брекінріджа. Але він вже встиг продати цілу партію і відмовився сказати кому. Так я згубив свою здобич. Сестра твердить, що я збожеволів, та й мені самому иноді здається, що трачу розум. Став злодієм і навіть не скористав зі свого злочину, для якого так легко-важно зрікся чесного життя. Боже, змилуйся наді мною!

З сими словами сховав лице у долонях і вибухнув плачем.

Ми мовчали.

Нарешті Хольмс підвівся й відчиняючи двері сказав:

— Виходьте звідси!

— Що? Нехай вас Бог винагородить!

— Без зайвих слів, виходьте!

Не треба було далі заохочувати нашого гостя. В ту ж мить він зник за дверями. Далі почули ми його кроки на коритарі, потім на сходах і нарешті настала тиша.

— Властиво, сказав Хольмс, запалюючи свою люльку, я не обов'язаний допомогати поліції, особливо коли вона сяде в калюжу. Наколиб справа обернулася зле для Горнера, тоді я виступлю. Але сей хлопець не буде свідчити проти нього і обвинувачення впаде само собою. Може я роблю помилку, увільняючи сього гультая, але,

Думаю, що сим я уратовую його душу від цілковитої згуби. Він і так досить наляканий. Віддати його тепер до вязниці, значить зробити з нього фахового злодія...

Випадок дав нам для розв'язання цікаву загадку. Отже будемо задоволені її щасливим розв'язанням. А тепер можемо зайнятися іншим птахом, якого нам напевно пече наша господиня.

ВЖЕ ВИЙШОВ З ДРУКУ

календар - альманах

„ДНІПРО“

1925

на рік

1925

Богатий зміст.

Нова окладинка роботи артиста-малювача
ПЕТРА ХОЛОДНОГО

Ціна 3 зол.

Замовляти на адресу:

В. ЗАВАДСЬКИЙ — Львів, РИНОК 43.

Там же можна замовити літератур-
ний альманах

„НА ВИГНАННІ“

Ціна 2 зол.

ВИДАВНИЦТВО

„Бібліотека для всіх“

має випустити дешеві книжки :

- I. - Серія „Незвичайні пригоди“.
- II. - Серія „Драматичні твори“.
- III. - Серія „Красне письменство“.

Адреса видавництва:

„Бібліотека для всіх“
В. Завадський. Львів, Ринок 43.

Досі вийшли КОНАН ДОЙЛЯ:

- 1) Душогубство в Абей Грендж;
- 2) Пестра стяжка,
- 3) Захований клейнот.

**Друкується і готується до друку оповідання
того-ж автора.**

**Дивна посада, Шість Наполеонів, Остатня
загадка, Відтятий палець, Чоловік з близною,
Пять помаранчевих кісток, Родовий спадок,
Клюб рудоволосих, Лікар і його пацієнт,
Пурпурові Буки, Порожній дім, та інші.**